

Yapay Zekâ Hikâye Yazabilir mi?

Teknik olarak yapay zekâ hikâye yazabiliyor. Elbette birbiri ardına sıralanmış anlamlı cümleleri ve basit bir kurmacayı hikâyeden sayarsak... Dolayısıyla “Yapay zekâ hikâye yazabilir mi?” sorusu yerine, “Yapay zekâ sıkıcı olmayan hikâyeler yazmaya başladığında ne yapacağız?” gibi sorular ilgi çekici tartışmalar başlatabilir.

Tartışmanın bir benzeri aslında çeviri alanında yaşanmıştı. İlk, “Yapay zekâ düzgün ve akıcı çeviriler yapabilir mi?” sorusuydu. Zamanla gördük ki yapay zekânın çeviri becerileri katlanarak artıyor. Uzak olmayan bir gelecekte, yapay zekânın insan çevirmenler derecesinde çeviriler yaptığını görmenin bizim için sürpriz olmayacağını düşünüyorum.

Elbette baştan bir kurmaca yaratmak, halihazırda var olan bir kurmacanın dilini değiştirmek kadar basit bir iş olmayabilir. Hikâye veya anlatı dediğimiz yazı oldukça karmaşık ve katmanlı bir yapı. İçerisinde olay, karakter, atmosfer ve diyalog gibi birbirinden farklı unsurlar barındırıyor. Bunların her birini ayrı ayrı kurgulamak, daha da önemlisi her birini özenle kurgulayıp okurlar için merak uyandırıcı, keyifli ve nitelikli bir hikâye kaleme almak her yazarın harcı değil.

Eğer kurmacanın matematiği olduğunu varsayarsak yapay zekânın bu matematiği çözerek hikâye yazarının insan mı yoksa robot mu olduğunu fark edemeyeceğimiz bir hikâye yazabileceği hakkında daha güçlü savlar öne sürebilirdim. Fakat kurmacanın bir matematik olup olmadığından ya da en azından kurmacanın bir matematiği olup olmadığından emin değilim.

Kurmacanın matematiği

Daha da açıklayıcı olmaya çalışırsam bu sorunun bence iki yanıtı var.

Hayır, kurmaca bir matematik değildir. Yani analitik pozitif bilimlerde olduğu gibi kurmaca hikâyeleri formüle edemeyiz. “Eğer x, y, z unsurlarını a, b, c oranlarında kullanırsak iyi bir sonuç elde ederiz,” diyemeyiz. Kurallar, sistemler, denklemler bence biraz da sanatın doğasına aykırıdır.

Evet, kurmacanın bir matematiği vardır. Aslında dil oldukça esnektir. Dili ve edebiyatı kalıplara sığdırmak, yazar için kurallar koymak oldukça zordur. Buna rağmen en çığ haliyle düşünürsek yazı aslında kelimeleri birbiri ardına sıralama işi değil midir? Evet, elbette yalnızca bundan ibaret değildir. Fakat bir anlam tutarlılığı içinde cümlelerin bir araya gelmesi teknik anlamda hikâye oluşturabilir. Bu bağlamda kurmacanın matematiği, en azından kendine özgü bir sistemi olduğu kabul edilebilir.

Kurmacanın matematiği olduğu kabul edilse dahi, bilinemez bir tarihte robotların bu matematiği çözümlenip ertesi sabah Pulitzer’e aday olmalarını bekleyemeyiz. Çünkü kurmacanın matematiğinin olması tek başına bir şey ifade etmez. Aslında kurmacanın sistemi, o hikâyeye özgüdür.

Daha da açayım... Mesela, bir hikâyede aynı kelime veya kelime grupları çok sık geçiyorsa bu çoğunlukla okurların kulağını tırmalayabilir. Mesela bu yazıda, çok sık mesela dersem, mesela kelimesi sizi rahatsız edebilir. Dolayısıyla bilgisayarın çok sık tekrar eden kelimeleri ayıklaması basit bir matematik işidir. Fakat bu her hikâye için geçerli değildir... Özellikle kurmaca yapıtlar söz konusu olduğunda her zaman istisnai durumların varlığından söz edebiliriz.

Bazen kelime tekrarının sebebi laytmotif olabilir. Yani yazar, bilinçli olarak ve anlatımı güçlendirmek için bir ifade kalıbını tekrarlamak istemiş olabilir. Bu bir anlatı tekniğidir. Oğuz Atay'da ve Orhan Pamuk'ta laytmotif örneklerine rastlayabiliriz.

Benzer olarak, bir hikâyenin giriş kısmını uzatmak, karmaşık şekilde vermek, giriş kısmında okuyucu dostu dil tercih etmemek çoğunlukla yazarlar tarafından tercih edilmez. Burada uzatmayı hacimle yani kelime sayısı ile eş değer görebiliriz. Giriş kısmının karmaşıklığını da cümlelerin devrikliğiyle ya da yaygın ve sık kullanılan kelime seçimleri yapılmamasıyla değerlendirebiliriz. Bu, bize çok basit de olsa bir sistem üzerinde düşünme imkânı verebilir. Hikâyenin giriş kısmının uzun olmadığı, cümlelerin devrik olmadığı bir hikâye için bilgisayara emirler verebiliriz.

Söz konusu edebiyatsa...

Fakat bu sistem de edebiyat söz konusu olduğunda düzgün çalışmayabilir. Bazı hikâyelerin giriş kısımları uzun ve karmaşık olmalıdır. Bu bir hata değildir. Bazı yazarlar ağıdalı bir dil tercih ederler, tabii bazı okurlar da öyle. İhsan Oktay'ın meşhur romanını hatırlayın. İlk sayfa olabildiğince uzun anlatılmıştı, giriş kısmında hikâyenin kalanının aksine anlaşılması nispeten zor bir dil kullanılmıştı. Ben bunu hata olarak değerlendirmedim, aksine bir tercih olduğunu düşündüm. Matematikte hata veya hata payı dediğimiz şeyin muadili sanatta keşfedilen yeni bir yol olabilir. Buna okuyucu, alıcı veya eleştirmen karar verir.

Buraya kadar anlattıklarım yapay zekânın yalnızca basit hikâyeler kaleme alacağını; iş hikâyede katmanlaşmaya, duygu ve deneyim aktarımına, bilinçli yapı bozuklukları meydana getirmeye gelince çuvalayacağını düşündürebilir. İlk ben de öyle düşünüyordum fakat yapay zekâ söz konusu olduğunda onun herhangi bir düşünsel eseri üretemeyeceğini söylemek oldukça güç. Yapay zekâ, tıpkı denizanası gibi yiyerek büyüyor, her geçen gün becerilerini katlıyor. Belki bir gün hikâyenin bütün karmaşık yapılarını tıpkı insan yazarlar gibi çözümleyip yorumlayabilir. Hiç yoksa, -miş gibi yapar. Daha doğrusu, "bir sanatçı gibi araklar."

Sözün bittiği yer

Mevzubahis tartışma argümanlarının birisi de yapay zekânın özgün bir eser veremeyeceği, ne yazarsa yazsın bir taklitten öteye gidemeyeceğidir. Bu doğruysa aynısını insan yazarlar için de söyleyemez miyiz? Uzun süredir sözün bittiği yerde değil miyiz? Yani anlatılacak olan her şeyin çoktan anlatıldığı dönemde.

Yazarlar, kendi üsluplarını oluşturmak ve kendilerine özgü bir ses yaratmak isterken zaman zaman başka yazarların etkisi altına girebilirler. Bu, birçok yazar için kaçınılmaz bir durumdur. Taklit, kopyalamaya varmadığı sürece son derece olağandır. Özellikle amatör yazarlar kendi dilini bulmaya çalışırken başka yazarların yaratım süreçlerini inceleyip analiz ederler. Bu aslında öğrenme sürecinin bir parçasıdır.

Yapay zekânın yazdığı metinleri incelediğimizde taklitle kopyalama arasındaki ince çizginin giderek belirginleştiğini görüyoruz. Sanki edebiyatın sınırlarını gün gün keşfeden amatör ve öğrenmeye hevesli bir yazar gibi, her yazdığı metnin bir öncekinden daha dikkat çekici olduğunu fark ediyoruz.

Her yazar yaşadığını yazar

Bir de yaşamak meselesi var. Yazarlar görüp yaşadıkları dünyayı anlatırlar. Bir bilimkurgu ya da fantastik türdeki bir roman için de aynısı geçerlidir. Ortada bir duygu aktarımı vardır.

Kurmaca olan, çoğunlukla yazarın içinde bulunduğu bütün hallerin ve görüp geçirdiklerinin bir yansıması niteliğindedir. Yazarın başına gelenler, okuduğu kitaplar, izlediği filmler ve yaşadığı aşklar yazdıklarını belirler.

Bütün bu süreçlerin neden bir robot için geçersiz olduğunu düşünelim? Evet, bir robot -bildiğimiz kadarıyla, en azından şimdilik- kimseye âşık olmuyor. Çiçeklerin rengini görmüyor, balıkların solungaçlarındaki çizgileri gözlemleyemiyor. Fakat Kurt Vonnegut da hiçbir zaman uzaylılar tarafından kaçırılmamıştı. Umberto Eco Haçlıların işgal ettiği Konstantinopolis'te bulunmadı. Haldun Taner bir köpek değildi. Fakat bu yazarlar uydurdular. -Mış gibi yaptılar. Ben de eğer maharetli bir yazarsam size Endonezya'da bir tekstil işçisi çocuğun gözünden dünyayı gösterebilirim. Hamile olmanın, bir hayalet olmanın veya hiçbir zaman insan olamayacak bir yapay zekâ robotu olmanın ne demek olduğunu size anlatabilirim.

Yapay zekâ eserleri sanat mıdır?

Peki, ortaya konulan esere sanat diyebilir miyiz? Bence zor soru. Aklıma buna benzer, "Çocuk resimleri sanat mıdır?" sorusu geldi. Bazı takım elbiseli adamlar sanat üretmek maksadıyla meydana getirilmedikleri için bu resimleri yüce sanat olgusunun dışında tutmuşlardı. Fakat ne fark eder! Eğer biz resmi görüp beğendiysek, renginden, dokusundan, plastiğinden haz duyuyorsak ne önemi var? Hangi kurum, hangi otorite bu hazzı engelleyebilir?

Bazen edebiyatın maksadı yalnızca okura haz vermektir. Metaforlar olmadan, söz oyunları ve derin felsefi mesajlar içermeden yalnızca bir hikâye anlatmaktır. Elbette bu tür hikâyeler kimilerinin yüksek edebiyat tanımına girmeyebilir. Ama ne fark eder ki? Okur memnun, yazar memnunsu adının sanat olup olmadığının ne önemi var?

Bence asıl soru şu olmalı: "Yapay zekâ yetkin eserler üretmeye başladığında yazın dünyasının ve okurların tepkisi ne olacak?"

"Ben robot romanı okumam." seslerini duyar gibiyim. "İnsan insanlığını, robot robotluğunu bilsin."

Robotların yazın dünyasına dahil oldukları alternatif distopik veya ütöpik bir gelecekte benim gibi bazı insan yazarlar kalp burukluğu yaşayabilir. Benim bütün hayatım boyunca araştırıp, okumalar yapıp nihayetinde yazma cesareti bulup kalkıştığım, şansım varsa sonunu getirebildiğim bir veya birkaç romanı bir yapay zekâ aracının dakikalar içerisinde yazması hatta belki teknik olarak kusursuza yakın biçimde yazması canımı acıtabilir. Fakat bu benim yazmamı engellemezdi sanıyorum. Elbette satış rakamlarını etkileyebilir...

Bence yazı çizi alanındaki teknolojik gelişmelere kucaklayıcı olmalıyız. Sanatın ve yaşamın her alanında yapay zekâ araçlarının her şeyi değiştireceği yeni bir dönemin başlangıcındayız. Bu yeniliklere sırt dönmek, edebiyatın sınırlılıklarını keşfetmeye dair her türlü fırsatı da geri çevirmek olacaktır.

Osman Keçeli, "Yapay Zekâ Hikâye Yazabilir mi?"

<https://www.fikirtepedi.com/edebiyat/yapay-zeka-hikaye-yazabilir-mi/>

(Yayın Tarihi: 31 Mayıs 2024).